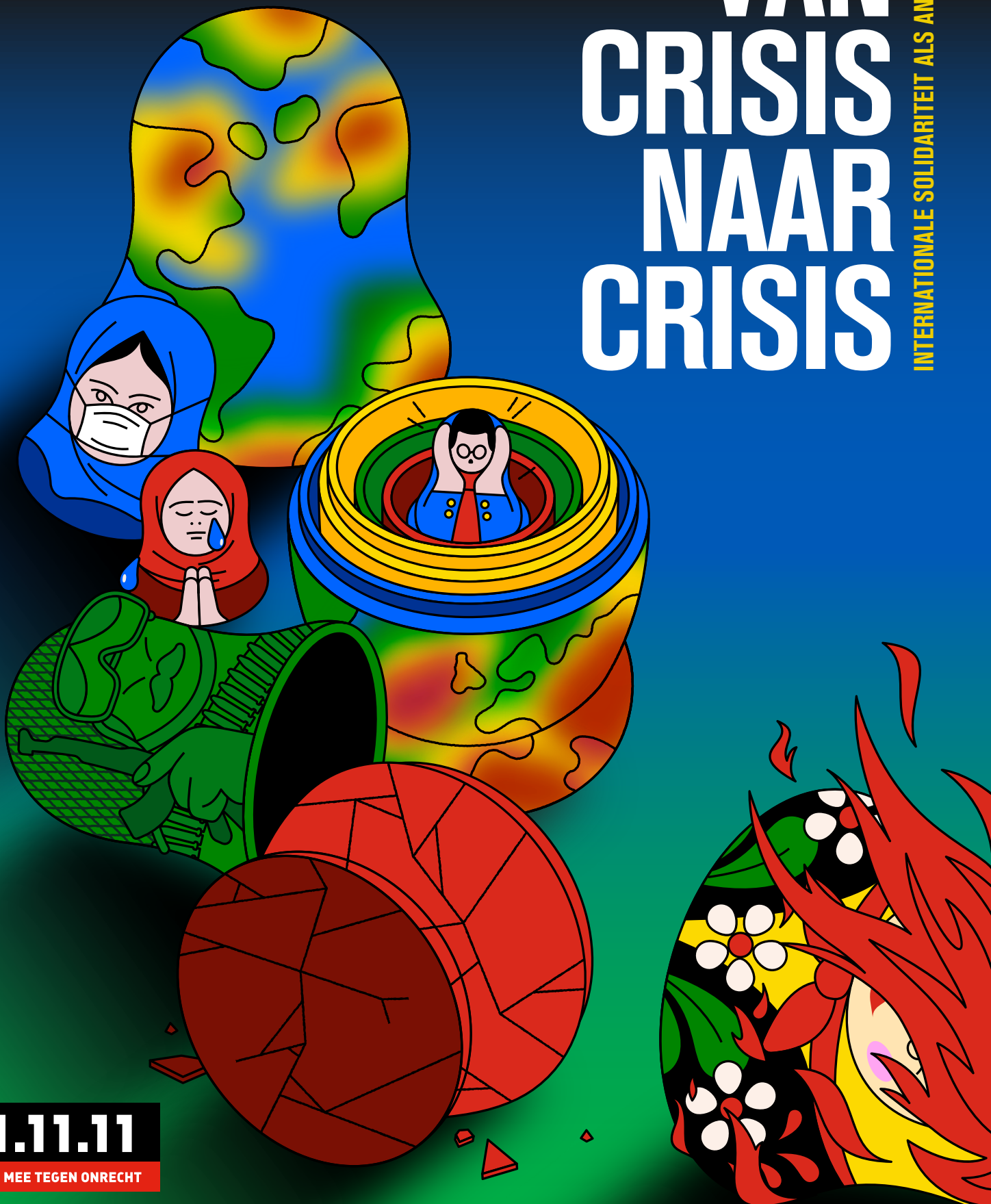

TRENDRAPPORT
2022

VAN CRISIS NAAR CRISIS

INTERNATIONALE SOLIDARITEIT ALS ANTWOORD

11.11.11

VECHT MEE TEGEN ONRECHT

De wereld staat op een kantelpunt. Met de naweeën van een ontwrichtende pandemie, klimaatrampen die waarschuwen dat het al bijna te laat is en een oorlog in Europa die tot voor kort ondenkbaar was en die over de hele wereld leidt tot honger en economische ontreddeing.

Echter, in al deze crisissen zijn er kiemen van verandering, die kunnen leiden naar een duurzamere, meer rechtvaardige wereld voor iedereen. Maar er zijn ook krachten die *business as usual* zien als de enige weg vooruit.

In dit rapport identificeert 11.11.11 globale trends die de voedingsbodem van deze crisissen vormen en trekken we resoluut de kaart van hoopvolle oplossingen.

Colofon

EXPERTEN

Griet Ysewyn, Naima Charkaoui, Els Hertogen, Femmy Thewissen, Flor Didden, Wiske Jult, Kiki Berkers, Eva Demaré, Kris Vanslambrouck, Jana Van Braeckel, Freya Rondelez, Marc Maes, Willem Staes, Bjorn Maes, Serge Beel, Probioma en Wahli

COÖRDINATIE

Griet Ysewyn, Katrien Heughebaert en Kenny Van Minsel

COVER

Thomas Hedger, Grand Matter

DESIGN

Bart Missotten

SPECIALE DANK AAN

Isa Van Dorsselaer, Jago Kosolosky en Ronja Bossen

1 Meer dan ooit verbonden, minder dan ooit solidair

Meer dan ooit verbonden, minder dan ooit solidair	4
4 solidaire hefboomen	13
Opvang in eigen regio: overal maar niet hier	14
Iedere vaccinproducent een beetje Volvo?	17

2 De trappen van ongelijkheid

De trappen van ongelijkheid	18
4 solidaire hefboomen	25
Vloedgolf aan tekorten	26
Indonesische boerencoöperatieven herwinnen grond van plantage-bedrijven	30

3 Het systeem in crisis

Het systeem in crisis	32
4 solidaire hefboomen	41
Is de groene energiefactuur echt te hoog? Karl Burkart	42
Het obscure verdrag dat de energietransitie gijzelt	48
Probioma: evenwicht tussen landbouw en natuur herstellen	50

Hoe verder?

Zwarte olifanten de kamer uitjagen	52
------------------------------------	----

Trend 1

Meer dan ooit verbonden, minder dan ooit **solidair**

In de weken en maanden voor Europa op 24 februari 2022 ontwaakte met bommen op Kiev werd het idee van een oorlog, op het Europese continent, in de 21ste eeuw, op ongelooft onthaald. Dat rauwe recht van de sterkste, dat hadden we toch verbannen naar de zwarte bladzijden van onze geschiedenisboeken? Europa's zelfbeeld, als een haven van vrede, stabiliteit en harmonie, kreeg een serieuze deuk. Een Europees land bleek nog altijd ten prooi te kunnen vallen aan brute agressie – een mogelijkheid waarover vele andere landen in de wereld, verwickeld in brutale (burger) oorlogen, nooit illusies hadden gekoesterd.

De geopolitieke wereldorde, tot dan schijnbaar in steen gebeiteld, ging aan het wankelen. Maar de oorlog in Oekraïne gaf ook aanleiding tot een Europese eensgezindheid en een solidariteit die we sinds lang niet meer gezien hadden. Na jaren van lauwe reacties tegenover een almaar stoutmoediger Rusland namen de Europese Unie en haar individuele lidstaten nu zware economische en diplomatieke sancties. Overheden verleenden Oekraïense vluchtelingen de tijdelijke beschermingsstatus die hen buiten de malle molen van asielaanvragen hield. België trok dit pleidooi in de Europese Raad. Burgers openden hun huis of hielpen op andere manieren.

Selectieve solidariteit

Deze solidariteit is hartverwarmend. Maar wie zich al langer inzet voor mensen op de vlucht had een dubbel gevoel. Want solidariteit met vluchtelingen blijkt selectief te zijn. Terwijl de grenzen wijd opengingen voor Oekraïners, werden vluchtelingen met een andere nationaliteit, en vooral met een andere huidskleur, tegengehouden aan dezelfde buitengrenzen van de EU. Het afgelopen decennium hadden veel Afrikaanse studenten de weg gevonden naar Oekraïne. Toen zij aan de bommen wilden ontsnappen, bleven sommige grenzen dicht.

Toen Afrikaanse studenten aan de bommen wilden ontsnappen, bleven sommige grenzen dicht.

Nog geen half jaar eerder had Joseph Borrell, de Hoge vertegenwoordiger voor het Buitenlandbeleid van de EU, voorgesteld om de tijdelijke bescherming toe te kennen aan Afghaanse vluchtelingen na de machtsovername van de Taliban in de zomer van 2021. De Europese Raad bleef doof voor zijn voorstel. En heel 2021 was er het grimmige kat- en muisspel aan de buitengrenzen van de EU, waar vele duizenden vluchtelingen en migranten gestrand

zijn en overleven in erbarmelijke omstandigheden. Zodra zij de grens probeerden over te steken werden ze geslagen, gefolterd, teruggeduwd. Deze illegale pushbacks veroorzaken weinig deining in Brussel.

Barst in Fort Europa?

Vandaag is Marioepol synoniem met de horror van de oorlog, enkele jaren geleden was dat Aleppo. Maar Syriërs, van wie er 13,5 miljoen op de vlucht zijn - de helft van de bevolking - botsen in het beste geval op onverschilligheid. In buurlanden als Libanon en Turkije zijn vluchtelingen steeds minder welkom. Ondanks internationale beloftes haperen hervestigingsprogramma's. In 2022 moeten 1.250 - veelal - Syrische vluchtelingen via Fedasil een nieuwe thuis krijgen in België. In juli stond de teller op 31. De operatie ligt stil wegens overbelasting van het opvangnetwerk, zelf een gevolg van een al jarenlang falend opvangbeleid.

Is de spontane en institutionele solidariteit met de Oekraïense vluchtelingen de uitzondering die de regel bevestigt?

Het opvangsysteem in België draait continu in crisismodus. Ook na de verhuis van de asielregistraties van Klein Kasteeltje naar de gebouwen van Dienst Vreemdelingenzaken blijft het op veel dagen moeilijk om asiel aan te vragen. Vooral alleenstaande mannen belanden daardoor vaak op straat. Een onaanvaardbare situatie.

Is de spontane en institutionele solidariteit met de Oekraïense vluchtelingen de uitzondering die de regel bevestigt? Of is het een eerste barst in Fort Europa? We kregen een glimp van wat mogelijk is wanneer politiek leiderschap getoond wordt dat solidariteit benadrukt, in plaats van te teren op platte populistische boodschappen die medemenselijkheid ondergraven. Voorstanders van een streng asiel- en migratiebeleid argumenteren dat Europa nu gewoon doet wat het in andere conflicten vraagt: opvang in eigen regio. Maar 83 procent van de vluchtelingen wereldwijd wordt al opgevangen in de eigen regio. Voor velen is daar geen perspectief. Er zijn duurzame oplossingen nodig voor alle mensen op de vlucht, met veilige en legale toegangswegen. Uit een peiling van IPSOS en Knack eind 2021 bleek 66% van de Belgen daar voorstander van te zijn. Mensen willen solidair zijn. Het is de politieke wil om die solidariteit als hefboom te gebruiken die ontbreekt.

Gefaalde solidariteit

De wereld kantelde met de oorlog in Oekraïne. Maar niet alle landen reageerden op dezelfde manier. In Europa werd gemord toen bleek dat vele landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië in de VN-Veiligheidsraad zich niet eensgezind achter de sancties tegen Rusland schaarden. Vele verkozen strategische neutraliteit of zelfs stilzwijgen. Ze zijn afhankelijk van Russische olie en wapens. Sommige hebben vandaan goede banden met Rusland. Maar vele hebben het ook knap lastig met de hypocrisie van westerse landen.

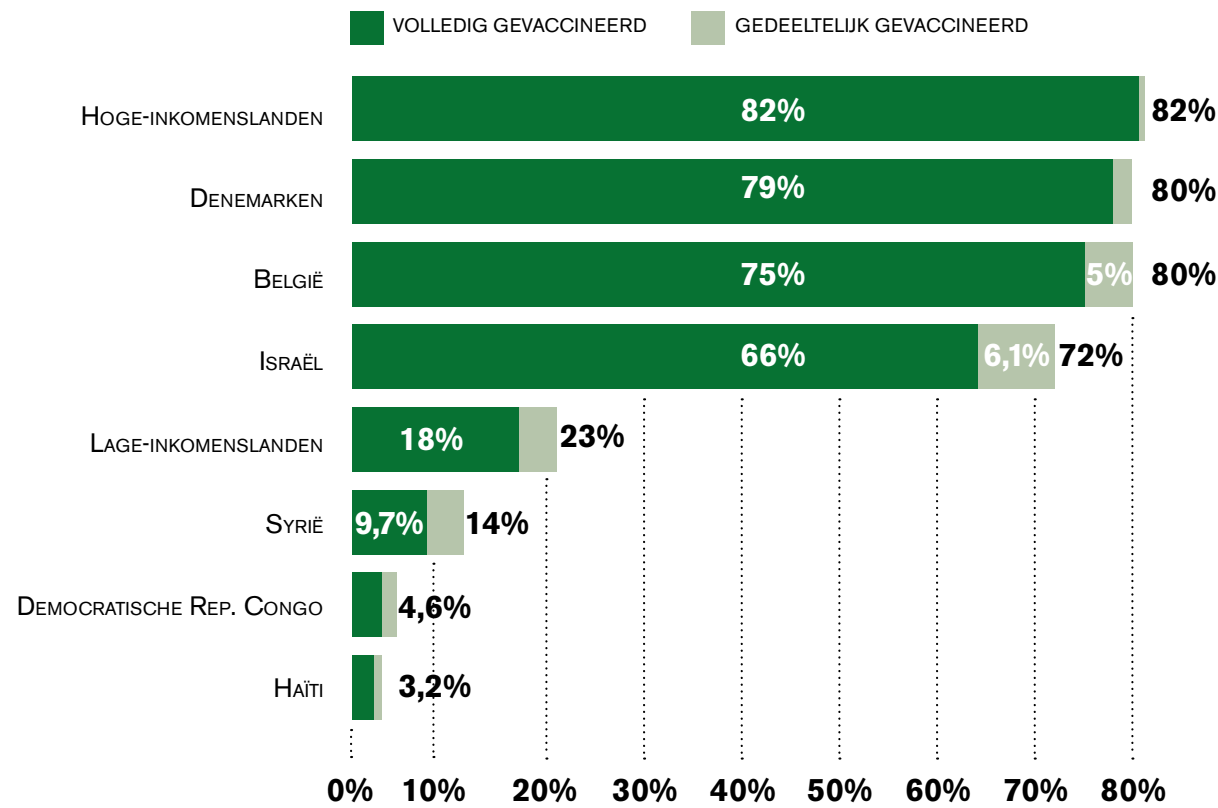
Ze houden een ongemakkelijke spiegel voor. Hoeveel oorlogen voerden westerse landen niet de afgelopen decennia zonder VN-mandaat? En zijn hun afwegingen nu ook niet mee ingegeven door eigen belangen? Lage-inkomenslanden kregen de afgelopen jaren geen beter voorbeeld van dit rauwe eigenbelang dan die andere grote crisis, de covid-pandemie, een verhaal van gefaalde solidariteit. Toen in het voorjaar van 2020 plots een razend besmettelijk virus ook Europa binnendrong, ontdekte het continent een kwetsbaarheid waar zijn geavanceerde gezondheidszorg niet meteen een antwoord op had. Tal van mensen over de hele wereld leven elke dag met ziekten die dodelijke gevolgen hebben, met cholera, met malaria, met ebola. Europa had de luxe vergeten te zijn wat een epidemie kan doen en werd daar bruusk aan herinnerd. Maar dit gedeelde lot heeft niet geleid tot internationale solidariteit.

Afhankelijk van overschotjes

2021 was het jaar van het vaccin, dé manier om de pandemie een halt toe te roepen en te vermijden dat besmettelijkere, dodelijkere en vaccineresistentere varianten een kans krijgen. We zijn pas veilig wanneer iedereen veilig is. Maar terwijl in rijkere landen gemiddeld 79 procent van de bevolking in september 2022 al minstens één prik kreeg, is dat voor lage-inkomenslanden 23 procent. De CEO van Pfizer beweerde dat de angst voor het vaccin Afrikaanse landen in de weg zit. De waarheid is anders.

Europa had de luxe vergeten te zijn wat een epidemie kan doen en werd daar bruusk aan herinnerd. Maar dit gedeelde lot heeft niet geleid tot internationale solidariteit.

Vaccinatiegraad op 21 september 2022

Bron: Our World In Data

COVAX, opgezet om de aankoop van vaccins te vergemakkelijken voor lage-inkomenslanden door gebruik te maken van collectieve onderhandelingen, werd vrijwel meteen ondergraven door rijke landen. Hun leiders beleden internationale solidariteit in woorden, maar hun daden spraken een andere taal. Zij sloten hun eigen contracten af met vaccinproducenten, tegen hogere prijzen, zodat zij als eerste aan de beurt kwamen. Lage-inkomenslanden werden afhankelijk van de goodwill van de rijke landen die via COVAX geld en vaccins doneerden. Van de overschotjes.

Lage-inkomenslanden werden afhankelijk van de goodwill van de rijke landen die via COVAX geld en vaccins doneerden. Van de overschotjes.

Het resultaat liet zich raden. In 2021 werd maar de helft van de beloofde vaccins ook geleverd. COVAX had toen zijn ambities al bijgesteld, van 2 naar 1,4 miljard te leveren dosissen. Het moet geregeld vaccins van rijke landen weigeren omdat ze bijna vervallen zijn. Diezelfde rijke landen vernietigen zelf

ook miljoenen dosissen, die ze hamsterden ten koste van de rest van de wereld, omdat de houdbaarheidsdatum overschreden is. Eenzelfde scenario speelt zich vandaag af op vlak van het apenpokkenvirus. Landen gaan opnieuw met elkaar in competitie om de beperkte voorraad vaccins voor zichzelf te claimen. Deze keer eist de Verenigde Staten de bulk van de vaccins op, een land dat op minder dan een decennium 20 miljoen vaccins tegen apenpokken liet vervallen. L'histoire se répète.

Global public good

Internationale solidariteit met lage-inkomenslanden zou betekenen dat ze vaccins, behandelingen en medisch materiaal zelf kunnen produceren en sneller verdelen. De covidvaccins, die er kwamen dankzij een injectie van 8 miljard dollar overheidsgeld, zouden in deze uitzonderlijke omstandigheden een global public good moeten zijn, gratis en rechtvaardig verdeeld, om het recht op gezondheid te garanderen. Latijns-Amerika, Azië en Afrika hebben wel degelijk de productiecapaciteit. Artsen Zonder Grenzen identificeerde 120 mogelijke producenten.

Maar farmareuzen schermen de levensreddende technologie af uit winstbejag. Hun verzet heeft nog altijd de steun van de EU, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Zwitserland, die zich plooiën naar deze machtige lobby. De onderhandelingen over een waiver – een tijdelijke opschorting van de intellectuele eigendomsrechten via de Wereldhandelsorganisatie die Zuid-Afrika en India eisten met de steun van meer dan honderd landen – liepen uit

op een uitgeholde versie die haar doel voorbijschiet. Na meer dan twee jaar pandemie en zes miljoen officiële doden nam de Wereldhandelsorganisatie in juni 2022 een ontoereikende tekst aan over exportprocedures.

63%

van de Belgen is voorstander van een tijdelijke opheffing van patenten op covidvaccins.

Het middenveld roert zich. En in een peiling van IPSOS en Knack in het najaar van 2021 bleek 63 procent van de Belgen voorstander te zijn van de tijdelijke opheffing van de patenten voor covidvaccins. Het burgerinitiatief 'No profit on pandemic' verzamelde alleen in België bijna 33.000 handtekeningen tegenover bijna 260.000 in de EU – een indrukwekkend aandeel. Maar België, met een forse farmaceutische aanwezigheid en bijhorende lobby op zijn grondgebied, verschuilt zich liever achter de brede Europese rug.

België schenkt vaccins aan COVAX, maar het neemt deze donaties - voor een totaal van 28 miljoen euro - ook op in de officiële cijfers van ontwikkelingssamenwerking. Het had er, net als onder meer Nederland en Luxemburg, ook voor kunnen kiezen om dit niet te doen. De vaccins werden immers nooit aangekocht met lage-inkomenslanden in het ach-

“

Niemand is veilig tot we allemaal veilig zijn. Alleen door samen te werken, bouwen we aan een wereld waarin iedereen in vrede, waardigheid en gelijkheid kan leven op een gezonde planeet.”

Amina Mohammed

Voorzitter VN-Werkgroep duurzame ontwikkeling

terhoofd en het is net het westerse vaccinegoïsme dat levens kost. Ons land betaalt, in tegenstelling tot veel andere EU-landen, wel voor de logistieke kosten. Maar vaccins schenken blijft liefdadigheid. De waiver past in een andere logica, het is het middel bij uitstek om vaccins rechtvaardig te produceren én te verspreiden.

De federale minister van Ontwikkelingssamenwerking Meryame Kitir probeerde op andere vlakken de balans rechter te trekken. Ze krijgt de federale regering dan wel niet achter de waiver, binnen Ontwikkelingssamenwerking helpt ze de impasse te doorbreken. België ging een strategisch partnerschap aan met onder meer de Wereldgezondheidsorganisatie en enkele Afrikaanse landen. Binnen die samenwerking gaf ons land 8 miljoen euro voor de pogingen van Zuid-Afrika om het Zuid-Afrikaanse biotechbedrijf Afrigen de code van het Modernavaccin te helpen kraken, zodat het via die weg zelf de productie kan opstarten. Ook Rwanda en Senegal kregen Belgische middelen om de lokale productie en toegang tot vaccins en medicijnen te verbeteren, wat het totaal op 14,56 miljoen euro brengt.

Incidentele solidariteit

De boosheid van lage-inkomenslanden groeit. Tijdens de covidcrisis werden ze grotendeels aan hun lot overgelaten. En COP26 in Glasgow, de internationale klimaatop in het najaar van 2021, werd een slag in het gezicht van de vele landen voor wie de klimaatverandering vandaag al een dagelijkse nachtmerrie is, hoewel zij amper schuld hebben aan deze urgentie. Het groeipad naar een jaarlijkse

bijdrage van 100 miljard euro aan klimaatfinanciering voor lage-inkomenslanden had er moeten liggen tegen 2020, maar werd nog altijd niet behaald. Ook de manier waarop doet wenkbrauwen fronsen. Van de 59,5 miljard dollar aan publieke financiering werd het leeuwendeel uitgegeven in de vorm van leningen in 2018. Trek daar de terugbetaling van interesten af en je houdt slechts 20 miljard dollar over. Ruim onder de doelstelling.

Nochtans kwam de klimaatramp tijdens de zomer van 2021 wel heel dichtbij, met de zware overstromingen in eigen land en in Duitsland. België begon meteen werk te maken van nood- en adaptatieplannen, maar in het najaar trok ons land naar de COP26-klimaatop met lege handen, en binnen de EU bungelt het qua klimaatambities onderaan. Alleen Wallonië droeg in Glasgow, als een van de eerste overigens, een symbolische 1 miljoen euro bij aan het fonds voor klimaatschade, de herinnering aan de ravage in Pepinster nog vers in het geheugen.

De zwaarste klappen van de veelvoudige crisissen die de wereld momenteel teisteren, treffen degenen die er het minst voor verantwoordelijk zijn.

Klimaatrampen, stijgende voedsel- en energieprijzen, verstoorde bevoorradingsketens: de zwaarste klappen van de veelvoudige crisissen die de wereld momenteel teisteren, zijn voor degenen die er het minst voor verantwoordelijk zijn. Sri Lanka, dat implodeert

82%

van de bevolking van hoge-inkomenslanden is gevaccineerd tegen het coronavirus, tegenover slechts 23% van lage-inkomenslanden.

\$ 800 miljard

verloren vrouwen wereldwijd aan de covidcrisis. Vrouwen werden disproportioneel het hardst getroffen door de pandemie.

3,4

keer meer reële coviddoden worden er geschat te zijn dan het aantal gerapporteerde coviddoden. Bij midden- en lage-inkomenslanden is deze mismatch nog significanter.

€ 93 miljard

investeerden overheden wereldwijd aan coronavaccins en -behandelingen, terwijl de winsten exclusief voor de bedrijven waren die ze ontwikkelden en verkochten.

onder onhoudbare prijsstijgingen en onleefbare schulden, is een waarschuwing. En wat hebben lage-inkomenslanden de voorbije jaren uit dit alles geleerd? Dat de rijke landen hun middelen en hun macht in de eerste plaats zullen aanwenden om zichzelf te redden.

Plus est en vous!

De wereld leeft al langer met chaos, instabiliteit, onvoorspelbaarheid. Voor Europa is het op sommige vlakken een ruw ontwaken. We worden met onze neus op de feiten geduwd, wat elders gebeurt, veroorzaakt schokgolven tot hier. Maar onze oplossingen blijven beperkt tot de eigen achtertuin. Plus est en vous! Westerse overheden moeten herbronnen en hun beleid baseren op de positieve antwoorden die het afgelopen jaar werden geformuleerd tegenover onrechtvaardigheid. Er zijn immers sprankels hoop.

Het groeiend besef, zeker bij jongeren wereldwijd, dat we allen samen maar één planeet hebben waarvan we afhankelijk zijn. De solidariteit met de Oekraïense vluchtelingen. Afrikaanse landen die niet bij de pakken blijven zitten en tegen de machtige farmaceutische lobby in, met voorzichtige steun uit sommige rijke landen, andere wegen zoeken.

Maar dat soort solidariteit is nog incidenteel, niet structureel. Economisch rijke landen staan voor een cruciale keuze.

Ofwel blijven we de problemen in andere delen van de wereld verwaarlozen. Ofwel gooien we het over een andere boeg, met een beleid dat solidariteit in functie van het collectief én het eigen belang beschouwt als een investering in een gezamenlijke toekomst.

Zonder internationale samenwerking is de wereld van vandaag vatbaarder voor tal van nieuwe crisissen. We hebben dus behoefte aan meer en beter. We hebben nood aan doorgedreven wereldwijde solidariteit.

Solidaire hefboomen

1

Technologie en kennis delen ten voordele van vaccingelijkheid. Coronavaccins, -behandelingen en -tests moeten wereldwijd toegankelijk zijn voor iedereen. Als klein land met een grote farmaceutische sector kan België op het internationale toneel boven zijn gewicht boksen.

2

Mensen die asiel aanvragen niet op straat laten slapen. Taboes laten varen en creatief zijn met het openen van nieuwe opvangplaatsen zoals in hotels.

3

Het hervestigingsprogramma terug opstarten zodat België ook internationaal zijn verantwoordelijkheid opneemt en kwetsbare mensen op de vlucht een veilige thuis biedt.

4

Een einde maken aan het geweld aan de buitengrenzen van Europa door de pushbacks hard en ondubbelzinnig te veroordelen en tegen te gaan.

Opvang in eigen regio: overal, maar niet hier

Het was moeilijk kijken naast het contrast tussen de snelle opvang van Oekraïense vluchtelingen en de obstakelrace die andere mensen die bescherming zoeken in Europa moeten lopen. Beleidsmakers wuifden kritiek op die ongelijke behandeling weg. Het conflict in Oekraïne, zei ook de vorige staatssecretaris voor Asiel, is anders. Gezien de geografische 'nabijheid' is het logisch dat wij een tandje bijsteken. Maar die andere vluchtelingen? Die worden best opgevangen in hun 'eigen regio'. Wij kunnen toch niet de hele wereld onderdak bieden. Opvang in de buurlanden is niet alleen goedkoper, het is ook beter voor vluchtelingen. Ze spreken dezelfde taal, er is een culturele affiniteit. En als ze dichterbij huis blijven, kunnen ze gemakkelijker terugkeren zodra het conflict voorbij is.

Deze redenering houdt op het eerste gezicht steek. Maar ze wordt al snel doorgeprikt zodra je ze naast de feiten legt.

'Eigen regio' blijkt een opvallend rekbaar begrip te zijn. Toen duizenden mensen op de vlucht gingen voor de oprukkende Taliban in Afghanistan werd al snel naar Turkije gekeken om hen op te vangen. Dit land ligt op meer dan 2.000 kilometer van Afghanistan. Een stuk verder dan bijvoorbeeld Griekenland ligt ten opzichte van Syrië. Maar niemand had het

Het VN-Vluchtelingenverdrag laat niet toe om een onderscheid te maken in toegang tot bescherming op basis van arbitraire begrippen als 'nabijheid'.

toen over 'opvang in de regio'. Het VN-Vluchtelingenverdrag laat bovendien niet toe om een onderscheid te maken in toegang tot bescherming op basis van arbitraire begrippen als 'nabijheid'. Van een consequente houding kan je veel pleitbezorgers voor 'opvang in eigen regio' bovendien niet verdenken. Want ze supporteren vandaag voor het plan van de Britse regering om asielzoekers die het Verenigd Koninkrijk binnengesmokkeld worden, naar Rwanda te deporteren. Een neokoloniaal plan waarmee een land, meer dan 6.000 kilometer van de eigen grenzen, betaald wordt om mensen uit Syrië, Afghanistan of Iran, zonder instemming, op te vangen. Zonder enig toekomstperspectief, in een land waar ze geen enkele band mee hebben en dat op het vlak van mensenrechten verre van onbesproken is. Dit maakt vooral duidelijk waar het hen echt om te doen is: opvang 'in de eigen regio' betekent in de eerste plaats 'overal maar niet hier'.

© Hatim Kaghhat / Belga Image

Het pleidooi voor opvang in eigen regio gaat bovendien volledig voorbij aan de realiteit dat opvang in de buurlanden al vele jaren de norm is en niet de uitzondering. 83% van de mensen op de vlucht wordt opgevangen in lage- en middeninkomenslanden. Uit die praktijk vallen **interessante lessen** uit te trekken, die vooral wijzen op de limieten van deze aanpak.

Les 1
Opvang staat niet gelijk aan bescherming. We hoeven niet verder te kijken dan de situatie van Syriërs op de vlucht, de grootste vluchtelingencrisis ter wereld. Turkije vangt 3,7 miljoen Syriërs op, Libanon bijna 1 miljoen. Uit onderzoek van 11.11.11 blijkt dat de opvang in deze landen uit zijn

voegen barst en de situatie er jaar na jaar op achteruitgaat. De publieke opinie keert zich steeds meer tegen hun aanwezigheid. De slechte economische situatie wakkert de vijandigheid aan. Oppositiepartijen zetten grote druk op de Turkse president Recep Tayyip Erdogan om in te grijpen. Invallen, arrestaties, beperkingen van hun bewegingsvrijheid: vluchtelingen krijgen er steeds vaker mee af te rekenen. Een bevraging van 11.11.11 bij duizend Syriërs in Turkije begin 2022 leert dat 74% niet in zijn basisbehoeften kan voorzien. De overgrote meerderheid mag niet werken. Om geld te hebben, lenen ze. Kinderarbeid komt vaak voor. Hoeft het te verbazen dat slechts 25% van de ondervraagden in Turkije wil blijven?

Les 2

Hulpprogramma's voor vluchtelingen zijn chronisch ondergefinancierd. Politici bewijzen graag lippendienst aan het model van 'opvang in de regio', maar in de praktijk blijft de financiële steun om dit mogelijk te maken vaak achterwege. Door ernstig geldgebrek moest het Wereldvoedselprogramma van de VN in juni de voedselratio's voor vluchtelingen in Ethiopië, Zuid-Soedan, Oeganda en Kenia met meer dan de helft terugschroeven. Eenzelfde verhaal in West-Afrika. Ook voor de regio waar de Syrische vluchtelingen worden opgevangen, houden donoren steeds vaker de knip op de beurs, terwijl de noden enkel stijgen.

Les 3

Het Europese 'voorbeeld' van push-backs en hekken krijgt ondertussen vlot navolging van andere landen.

Turkije legt de laatste hand aan een hek aan de grens met Iran om Afghaanse vluchtelingen tegen te houden. Onder dwang, ondervraging, vernedering en afranseling van Turkse autoriteiten ondertekenen vluchtelingen 'vrijwillige' terugkeerformulieren. Pakistan en Iran maakten al duidelijk dat zij geen extra vluchtelingen willen opvangen. Ook in Algerije, Marokko en Libië worden migranten steeds vaker met geweld de grens over geduwd. In die race to the

bottom komen mensen op de vlucht, afgeschilderd als 'irreguliere migranten', steeds vaker voor gesloten deuren te staan. Terwijl 'irreguliere kanalen' hun enige weg naar bescherming zijn. Legale toegangswegen zijn er alleen voor de lucky few.

De Belgische regering klopte zich in het regeerakkoord op de borst, als voorvechter van internationale solidariteit en de bescherming van vluchtelingen. Dit blijven voorlopig holle woorden. Echte solidariteit is landen die de meeste vluchtelingen opvangen ondersteunen. Het is asiel mogelijk maken via legale kanalen zoals hervestiging. Het is een eerlijke asielprocedure garanderen in eigen land. Het is veel meer dan wat nu gedaan wordt.

11.11.11 aan het woord

EVA DEMARÉ, beleidsmedewerker mensenrechten en buitenlands beleid

Iedere vaccinproducent een beetje Volvo?

Een bedrijf ontwikkelt een levensreddende uitvinding en laat anderen toe de innovatie te kopiëren; ondenkbaar en contraproductief tijdens de coronacrisis. Volvo bewees meer dan een halve eeuw geleden het tegendeel en redt er nog dagelijks talloze mensenlevens mee.

Er zijn maar weinig mensen die zoveel levens hebben gered als Nils Bohlin, de Zweedse Volvo-ingenieur die in 1959 de driepuntsgordel uitvond. Een vondst die tegelijk logisch en knap was, perfect afgestemd op het lichaam van de inzittende.

Sinds de jaren zestig heeft de uitvinding van Bohlin vele honderdduizenden levens gered en miljoenen

letsels voorkomen of beperkt. Een paar decennia nadat de eerste driepuntsgordels werden ingeklikt, werd het werk van Bohlin en Volvo gekroond tot een van de acht patenten met de grootste betekenis voor de mens in de voorbije eeuw.

Anno 2022 valt er een belangrijke les te trekken uit het succesverhaal van de driepuntsgordel. Cruciaal is immers dat Volvo het patent on-

middelrijk ter beschikking stelde van alle andere autofabrikanten. Mensenlevens kwamen op de eerste plaats, winst moest niet primeren.

In tegenstelling tot het Volvoverhaal is het duidelijk dat farmagiganten als Pfizer, Moderna of AstraZeneca niets anders dan winst vooropstellen. Nog steeds maken het coronavirus en de vaccinschaarste iedere week duizenden slachtoffers over de hele wereld. Internationale samenwerking en moedige stappen van overheden kunnen dat stoppen. Hoe? Door patenten open te stellen en van ieder vaccinproducent een beetje Volvo te maken.

Trend 2

© Ishara S. Kodikara / AFP

De oorlog in Oekraïne zuigt de aandacht van onze media aan, maar eigenlijk staat de hele wereld in brand. Wereldwijd wordt het hoogste aantal conflicten geteld sinds de Tweede Wereldoorlog. De oorlog in Oekraïne laat zich bovendien ver buiten Europa voelen.

Als lage-inkomenslanden na de covidcrisis nog financiële buffers hadden, zijn die weggesmolten onder haperende bevoorradingsketens en exploderende prijzen voor graan, meststoffen en energie. Bijna veertig landen in Afrika, Azië en het Midden-Oosten importeren minstens de helft van hun graan uit Rusland en Oekraïne, de spreekwoordelijke graanschuur van de wereld. Benin en Somalië zijn volledig afhankelijk van hen. Door droogte, aangedreven door klimaatverandering, in landen als India komen ook alternatieven in het gedrang. Ook al verlaat het graan Oekraïne met opnieuw mondjesmaat, toch dreigt een voedselcrisis op ongeziene schaal.

De trappen van ongelijkheid

Het derde decennium van deze eeuw moest dat van de waarheid worden in de strijd tegen ongelijkheid. Het aandeel van mensen in extreme armoede was teruggevallen van 36% in 1990 tot 10% in 2015. Twee jaar verder, en we sterven af op een lost decade of development. In 2022 werden nog eens 75 tot 95 miljoen mensen extra in extreme armoede geduwd. In totaal gaat het nu al om bijna 700 miljoen mensen.

Ziekte, oorlog, klimaat-verandering en honger: als de vier ruiters van de Apocalyps geselen ze vandaag de mensheid en vagen ze jaren van vooruitgangswinst weg.

Vier ruiters van de apocalyps

Ziekte, oorlog, klimaatverandering en honger: als de vier ruiters van de Apocalyps geselen ze vandaag de mensheid en vagen ze jaren van vooruitgangswinst weg. COVID-19 hield overal lelijk huis, maar in lage-inkomenslanden haalde de pandemie al wankele gezondheidssystemen onderuit en ondermijnde de strijd tegen andere ziekten, vele malen dodelijker dan het virus.

Onder de waterlijn

De landen die het meest blootgesteld zijn aan deze viertraps crisis krijgen de zwaarste klappen. Maar onder de waterlijn broeit het al langer. Ongebreidelde groei als doel, los van elke verantwoordelijkheid tegenover mens en natuur, heeft de vier ruiters vleugels gegeven. De verliezers zitten overal, ook in hoge-inkomenslanden. In vele OESO-landen is het verschil tussen arm en rijk in dertig jaar nooit zo

groot geweest. De lage-inkomenslanden trekken echter aan het kortste eind. De ongelijkheidskloof met de koplopers in het peloton wordt nog dieper. Sommige mensen, in hoge- en lage-inkomenslanden, worden daarbij nog harder getroffen, zoals nieuwkomers en minderheidsgroepen. En vrouwen. Vrouwen gelijke toegang garanderen tot rechten is cruciaal voor armoedebestrijding en duurzame vooruitgang. De voorbije kwarteeuw is er onmiskenbaar vooruitgang geboekt op het vlak van rechten en empowerment van vrouwen en meisjes, al gebeurde dat traag en dreigen de veelvoudige crisissen deze vooruitgang teniet te doen.

De verliezers zitten overal, ook in hoge-inkomenslanden. In vele OESO-landen is het verschil tussen arm en rijk in dertig jaar nooit zo groot geweest. De lage-inkomens-landen trekken echter aan het kortste eind.

Vrouwen verloren tijdens de coronacrisis meer dan 64 miljoen jobs. Volgens Oxfam kostte COVID-19 vrouwen wereldwijd meer dan 800 miljard dollar aan verloren inkomsten in één jaar. Bovendien blijft het een harde realiteit dat maar liefst 2,7 miljard vrouwen bepaalde banen nog steeds niet mogen uitoefenen. In achttien landen kan een echtgenoot zijn vrouw verbieden om te werken. Tegen het hui-

dige tempo duurt het nog 267 jaar vooraleer even veel vrouwen aan de slag zijn als mannen. Zolang vrouwen en meisjes geconfronteerd worden met discriminerende wetten en schadelijke praktijken, blijft duurzame ontwikkeling buiten handbereik.

Deze statistieken zijn bovendien blind voor de informele sector waarin veel vrouwen zich financieel proberen staande te houden: als de waarde van onbetaalde zorgarbeid door vrouwen zou omgerekend worden in geld, zou ze goed zijn voor 10 tot 39 procent van het BNP van een land. Bijna 6 op 10 vrouwen wereldwijd werkt in de informele sector, zonder enige vorm van sociale bescherming of arbeidsrechten. Dit betekent dat zij bij een tegenslag van de ene dag op de andere zonder inkomen vallen. Terwijl miljoenen jobs voor vrouwen verdwenen tijdens de pandemie, nam hun onbetaalde arbeid sterk toe door de extra zorg voor ouderen en kinderen. Uit schattingen blijkt dat de coronacrisis 47 miljoen vrouwen en meisjes extra in extreme armoede zal storten.

Overheid als spelverdeler?

Deze cascade aan crisissen lijkt het uitgelezen moment voor overheden om de ruimte die ze de afgelopen decennia hebben afgestaan aan de markt, opnieuw op te eisen. De overheid als spelverdeler van samenleving en economie, die stuurt in naam van het algemeen belang. De context van de covidcrisis gaf ze de kans om werk te maken van een meer inclusieve en rechtvaardige (wereld)economie.

Het liep anders. Overheden in hoge-inkomenslanden pompten miljarden in de economie, zodat bedrijven niet kopje onder zouden gaan. Maar terwijl de centrale banken hier massa's vers geld injecteerden in de financiële markten, hadden lage-inkomenslanden die optie niet. Nog voor de covidcrisis stonden ze er met een grotere schuldenlast en een ongelijke financiële architectuur slecht voor.

Terwijl Europese landen als België toen konden lenen tegen een negatieve rente, betaalden lage-inkomenslanden monsterrentes op hun schulden aan financiële instellingen. Sterker nog, ze moesten peperdure nieuwe leningen afsluiten om hun publieke uitgaven te financieren. En om hun schulden te kunnen afbetalen.

Terwijl de centrale banken hier massa's vers geld injecteerden in de financiële markten, hadden lage-inkomenslanden die optie niet.

Door deze extra lasten hadden deze landen ook geen zuurstof voor een relance in de staart van de covidcrisis, laat staan om de volgende 'cost of living crisis' de baas te kunnen. Ook in rijke landen lijkt de overheid vaak achter de feiten aan te hollen, en zich te plooiën naar de echte winnaars van dit verhaal.

The winner takes it all

De crisissen van de afgelopen jaren leverden een aantal bloeiende sectoren en individuen nog meer winst op. De farmaceutische sector, dankzij de patenten op vaccins en antivirale middelen; energiebedrijven, dankzij de stijgende energieprijzen; de technologiesector, dankzij een ongeziene boom in digitaal verkeer. De allerrijkste mensen en een handvol bedrijven waren in 2020 de grootste winnaars van overheidssteun.

De allerrijkste mensen en een handvol bedrijven waren in 2020 de grootste winnaars van overheidssteun.

Maar de steile opmars van bepaalde multinationale bedrijven gaat verder terug dan 2020. Een handvol van hen verwierf de afgelopen decennia een (quasi-) monopolie in hun deelsector. Een essentieel product als babymelkvoeding, bijvoorbeeld, is in de VS voor 70 procent in handen van twee bedrijven. Toen een van de twee tijdelijk dicht moest, was er zo'n groot tekort dat de Amerikaanse president in mei 2022 ingreep in de privésector.

Deze monopolies tasten volgens economen zoals Jan Eeckhout de hele economie aan: een neerwaartse spiraal voor lonen en arbeidsvoorwaarden, stijgende prijzen. Op deze manier ondergraven ze

Van 'too big to fail' in 2008, naar 'whatever it takes' in 2020, zijn we nu misschien klaar voor maatregelen die de gewone mensen ondersteunen?

in vele, ook rijkere landen, de sociale vrede. Voor nationale overheden is het bijna onbegonnen werk om in te gaan tegen de financiële en economische belangen van deze multinationale mastodonten. Hun financiële slagkracht geeft deze bedrijven de mogelijkheid om politieke beslissingen en processen te beïnvloeden. De buitensporige invloed die hun economische gewicht hun verleent in de politieke arena, ondermijnt meer en meer de democratie.

Tegen elkaar uitgespeeld

Ondertussen worden de verliezers in rijkere en in armere landen tegen elkaar uitgespeeld. Terwijl de crisis vooral een zeer kleine minderheid ten goede komt en de overgrote meerderheid beschadigt. De verliezers, overal, zijn potentiële bondgenoten. Overheden die proberen een corrigerend tegengewicht te zijn, de talloze kleine en grotere bedrijven die welvaart creëren en wel duurzame oplossingen zoeken, en die ook lijden onder de praktijken van die vierhonderd grote bedrijven die de spelregels plooiën naar hun wensen.

Het is echter vooral als door een crisis banken of grote bedrijven over kop dreigen te gaan, dat overheden diep in de buidel tasten. Van het credo 'too

big to fail' in 2008, naar 'whatever it takes' in 2020, zijn we nu misschien klaar voor maatregelen die de excessen aftoppen en de gewone mensen ondersteunen? Om ieders basisrechten te garanderen, en vooral zij in de meest kwetsbare situaties, moet de overheid zorgen voor eerlijke spelregels maar ook investeren in sociale bescherming en publieke diensten. Als ze daarbij nog meer schulden wil vermijden, staat ze maar één ding te doen: herverdelen.

De beruchte '1 procent' streek 38 procent van de rijkdom op die sinds het midden van de jaren negentig gecreëerd werd; de onderste 50 procent kon er slechts 2 procent van meepikken. De technologie-reuzen Google, Apple, Facebook, Amazon en Microsoft rijfden tijdens de pandemie in één maand 46 miljard dollar binnen. Dat is slechts zes miljard minder dan het totale bruto nationaal inkomen van de Democratische Republiek Congo datzelfde jaar. Pfizer, BioNTech en Moderna genereerden in 2021 65.000 dollar per minuut. De energiesector in de EU kan volgens berekeningen in maart van het Internationaal Energieagentschap in 2022 door de stijgende prijzen een astronomische 200 miljard euro winst boeken.

In België haalde de olie-industrie in het begin van de oorlog in Oekraïne dagelijks meer dan 2 miljoen euro extra winst op aan de pomp. De Belgische Nationale Bank stelde in februari vast dat Belgische bedrijven hun winstmarges zagen klimmen tot een historisch record. Het loon van de CEO's van de BEL-20-bedrijven steeg in 2021 met gemiddeld 14,4 procent; werknemers moesten het stellen met 0,4 procent. De trend waarbij een steeds groter deel van de welvaart eigenaars en aandeelhouders van bedrijven ten goede komt, en een steeds kleiner deel aan werknemers, in de vorm van lonen en bijdragen aan de sociale zekerheid, zet ook in 2022 door.

Het belastingpotentieel van al die extra inkomsten die deze bedrijven gewoon in de schoot vallen is enorm. In 2021 bereikte de G20 een akkoord over een globale minimumbelasting voor multinationals. Op papier historisch, in de feiten levert deze deal niet alleen te weinig middelen op in vergelijking met wat weglekt door belastingontduiking en -vermijding, de hoge-inkomenslanden nemen ook nog eens een onevenredig grote hap uit deze inkomsten.

Wat nodig is, is een belastingsysteem op maat van een gedigitaliseerde kenniseconomie, met bijvoorbeeld een belasting op bedrijven die buitensporige winsten boeken in tijden van crisis, en een vermogensbelasting. Om te weten hoeveel geld er geparkeerd staat in offshore belastingparadijzen is een globaal register van activa nodig, en moet de uitwisseling van financiële gegevens in de Europese

Hoe langer we wachten met radicale ingrepen, hoe hoger de prijs die we zullen betalen, in geld en in mensenlevens.

252

mannen zijn welvarender dan alle 1 miljard vrouwen en meisjes uit Afrika, Latijns-Amerika en het Caribisch gebied samen.

x2

Sinds het begin van de COVID-19-pandemie is het vermogen van de 10 rijkste mannen verdubbeld, terwijl de inkomens van 99% van de bevolking erop achteruitgegaan zijn.

1%

Sinds 1995 bezit de top 1% van de bevolking bijna 20 keer meer van de wereldwijde rijkdom dan de onderste 50%.*

*Bron: Oxfam Inequality Kills rapport

Unie beter gecoördineerd worden. Tot slot is het dringend tijd voor een koerswijziging richting effectieve schuldverlichting voor landen.

De initiatieven van de voorbije jaren om de schuldenlast draaglijker te maken, zijn hun doel voorbijgeschoten. Het Debt Service Suspension Initiative, een korte pauze in de afbetaling van de schulden, sloeg op nog geen 2 procent van de terugbetalingen die lage-inkomenslanden verschuldigd waren. Ondertussen hebben ze hun betalingen hervat. Ook het gemeenschappelijke kader dat in 2021 werd opgericht om onhoudbare schulden te herstructureren doet niet wat ervan verwacht werd. Slechts drie landen vroegen om een schuldherstructurering in dit kader en moesten ondertussen hun schulden aan private schuldeisers blijven afbetalen.

De recepten voor integrale oplossingen bestaan, zoals de oprichting van een bindend, multilateraal kader voor het oplossen van staatsschuldcrisissen, dat de private sector mee in het bad trekt. Hoe langer we wachten met radicale ingrepen, hoe hoger de prijs die we zullen betalen, in geld en in mensenlevens. Hoog tijd voor globale oplossingen die de voedingsbodem voor problemen droogleggen.

Solidaire hefboomen

1

Op internationaal niveau zowel pleiten voor crisismaatregelen op de korte termijn als voor structurele en bindende schuldverlichtingsmaatregelen voor alle schuldeisers. Op nationaal niveau de private sector verplichten om deel te nemen aan schuldverlichting.

2

Een globaal register van activa en een betere coördinatie van de uitwisseling van financiële gegevens in de Europese Unie.

3

Een ambitieuze implementatie van de minimumbelasting in België waarbij schadelijke belastingvoordelen zoals de innovatie-aftrek worden afgeschaft.

4

In de gedigitaliseerde economie mismatches bestrijden tussen nationale belastingssystemen, ingewikkelde transfer pricing regels en winstverschuivingen tussen landen door te pleiten voor unitaire taxatie wereldwijd of op zijn minst in de EU.

Vloedgolf aan tekorten

Op zoek naar dat laatste potje yoghurt of aanschuiven voor voedselbedeling. Of hoe één oorlog in Oekraïne de vloedgolf aan tekorten in de rest van de wereld uitvergroot. Problemen in de bevoorradingsketens en exploderende grondstofprijzen zorgen voor lege winkelrekken in Europa, maar de zwaarste gevolgen zijn voor mensen in lage-inkomenslanden. Nu de graanschuur van de wereld slechts op een kleine kier staat en de ergste droogte in jaren woedt, dreigt een voedselcrisis voor miljoenen mensen in Afrika, Azië en het Midden-Oosten.

Indonesische boerencoöperatieven herwinnen grond van plantagebedrijven

Ondanks het feit dat de Indonesische regering nog steeds volop inzet op grootschalige plantages voor monocultuur, is er ook een omgekeerde beweging bezig: miljoenen hectare worden momenteel overgedragen aan kleinschalige duurzame bosbouw. Honderdduizenden gezinnen krijgen de kans op een betere toekomst en ook de biodiversiteit wint hierbij. De trappen van ongelijkheid worden zo van onderuit doorbroken.

Indonesië is een schoolvoorbeeld van hoe puur commercieel bosbeheer leidt tot overexploitatie met negatieve gevolgen voor het milieu, de gemeenschappen en het klimaat.

In 2014 keurde de regering, na jarenlange druk van het midden-

veld, een landhervorming goed. Concessies aan commerciële bedrijven van 12,7 miljoen hectare aan bosgebied waar landbouw is toegelaten, werden niet verlengd. De regering besliste om deze gebieden terug te geven aan boeren.

De regering geeft de voorkeur aan individuele landtitels, maar onder druk van organisaties als **Walhi/Friends of the Earth Indonesia**, de oudste en grootste milieubeweging van het land, is er ook een opening voor 'social forestry' of gemeenschappelijke bosbouw. Walhi doopte deze gebieden om tot Wilaya Kelola Rakyat (WKR), vrij vertaald "land onder beheer van het volk".

De redenering van Walhi is: geef lokale en inheemse gemeenschappen het vertrouwen en de middelen voor een verantwoord en duurzaam beheer van land dat

omgeven wordt door bosgebied, en je wint op het vlak van biodiversiteit, herverdeling van inkomen en voedselbevoorrading. Walhi ondersteunt de boeren bij het beheer van deze gebieden. Om in aanmerking te komen voor de landhervorming moet elke coöperatieve immers een stevig beheersplan opstellen voor hoe ze de grond productief willen maken en welke producten ze er duurzaam willen verbouwen. Ze moeten voldoende kennis hebben over ruimtelijke ordening en milieuvoorschriften.

Dit concept groeit geleidelijk uit tot een innovatief model van duurzame ontwikkeling waarbij kleinschalige boeren- en vissersgemeenschappen zelf hun gronden beheren en instaan voor de productie en de verkoop van de opbrengst.

De mensen terug zeggenschap geven over hun land lijkt een kleine stap maar het maakte een wereld van verschil. Het gaat voor hen over waardigheid en trots, voor ons is dit werken aan economische alternatieven die duurzaam zijn."

ZENZI SUHADI
directeur Walhi

Trend 3

Het systeem in crisis

Als het brandt, moet je blussen. Wanneer modderstromen hele dorpen wegvagen of er door mislukte oogsten hongersnood dreigt, schuif je alles aan de kant om oplossingen te vinden voor deze crisissen. Wanneer prijzen, zoals vandaag, de pan uit swingen en mensen die zich amper staande houden helemaal kopje onder dreigen te gaan, zoeken overheden quick fixes om basisbehoeften betaalbaar te houden.

Maar wat als de wereld, zoals vandaag, van crisis naar crisis hobbelt? Financiële crisis. COVID-19. Oorlog. En voor alles: klimaat. Alleen al dit voorjaar werd Zuid-Azië getroffen door een hittegolf met temperaturen tot 50 graden Celsius en verwoestende gevolgen voor de gezondheid van mensen en voor de landbouw. Ongekende droogte in de Hoorn van Afrika duwt miljoenen naar een hongerdood. In Brazilië kwamen honderden mensen om bij modderstromen, in Argentinië woedden duizenden bosbranden dit voorjaar. Elke maand zijn er wel ergens 'historische' overstromingen.

Maar wat als de wereld, zoals vandaag, van crisis naar crisis hobbelt? Financiële crisis. COVID-19. Oorlog. En voor alles: klimaat.

Als een brandversneller doen nieuwe crisissen bestaande crisissen nog escaleren. Door de oorlog in Oekraïne ligt de uitvoer vanuit de graanschuur van Europa zo goed als stil, met tekorten, niet alleen aan graan, maar ook aan meststoffen, met exploderende

prijzen en nijpende schaarste in de hele wereld tot gevolg. Dezelfde oorlog stuwt de gas- en olieprijs naar ongekende hoogten en ontwricht huishoudens en economieën.

Wie betaalt de miljardenrekening?

Elke crisis heeft haar prijs. De rekening voor de overstromingen in Wallonië van 2021 liep al op tot 2,8 miljard euro. Een zware dobber, zelfs voor een welvarend Europees land. Lage-inkomenslanden hebben het nog moeilijker om de opeenstapeling van crisissen het hoofd te bieden. Humanitaire samenwerking per capita nam sinds 1995 dan ook jaarlijks met 15 procent toe. Toch volstaat deze scherpe stijging vandaag niet om noden te beantwoorden. Sinds 2010 werd voor slechts 60 procent van de humanitaire noodoproepen voldoende middelen gevonden.

**€2,8
miljard**

**liep de rekening
al op voor de
overstromingen
in Wallonië**

**\$1,2
biljoen**

**is de geraamde
economische kost van
de klimaatcrisis voor
lage-inkomenslanden per
jaar tegen 2060 als rijke
landen zich niet solidair
tonen**

Ook in de strijd tegen de klimaatverandering zijn dringend middelen nodig om de snel uitdijende gevolgen ervan het hoofd te bieden. De landen die de grootste historische én actuele verantwoordelijkheid dragen voor de CO₂-uitstoot, en ook vandaag de sterkste schouders hebben, moeten betalen voor de landen die nu al de zwaarste gevolgen dragen van de klimaatcrisis. Dat is elementaire rechtvaardigheid. Het Akkoord van Parijs bepaalt daarom dat rijke geïndustrialiseerde landen tegen 2020 100 miljard dollar zouden bijeenbrengen zodat lage-inkomenslanden hun uitstoot kunnen terugdringen en zich aanpassen aan de gevolgen van de klimaatverandering.

De laatste jaren werd echter steeds duidelijker dat dit niet volstaat. De bedragen zijn ontoereikend en de rijke landen komen hun beloftes niet na. Ze houden bovendien geen rekening

met de rekening van rampen die nu al plaatsvinden. Lage-inkomenslanden en klimaatactivisten eisten daarom op de VN-klimaatconferentie COP26 (Glasgow 2021) een Loss and Damage Facility, die landen moet vergoeden voor deze schade.

Hun voorstel botste op felle tegenstand van rijke landen. Zij vrezen dat zo'n regeling de deur openzet voor een stroom aan aansprakelijkheidsclaims. Hoewel structurele financiering voorlopig uitblijft, zijn de eerste voorzichtige stappen gezet met toezeggingen van onder meer Wallonië en Schotland. Een symbolisch kantelpunt. Maar ondertussen tikt de rekening verder aan. De economische kost van de klimaatcrisis voor lage-inkomenslanden wordt al geraamd op 1,2 biljoen dollar per jaar tegen 2060 als rijke landen zich niet solidair tonen.

Een ontwikkelings samenwerking in permanente crisismodus kan geen toekomstgericht structureel beleidsinstrument zijn.

Nu versus later

Van beleidsmakers wordt verwacht dat ze problemen tijdig detecteren en de onderliggende oorzaken op een structurele manier aanpakken. Het continue crisismanagement van de afgelopen jaren doorkruist deze inspanningen. Sterker nog, omdat een ambitieus beleid dat zich richt op de fundamenteen uitblijft, loopt de klimaatfactuur alleen maar verder op. Ook de crisis rond de energieprijzen staat niet los van de lange aarzeling van overheden om voluit voor energie-

besparingen en hernieuwbare energie te gaan, een besef dat pas lijkt door te dringen nu de situatie dramatisch is. Het is pappen en nathouden, onmiddellijke oplossingen vinden die er de scherpe kantjes afvlijen, maar die paradoxaal genoeg net de urgentie bevestigen om de onderliggende problemen aan te pakken.

De vele overstromingen, droogtes, bosbranden en mislukte oogsten komen niet uit het niets, ze zijn een kroniek van aangekondigd onheil, sinds wetenschappers in de jaren tachtig van de vorige eeuw de krachten bundelden om de wereld te waarschuwen voor de klimaatverandering. In 1972 trok de Club van Rome al luid aan de alarmbel. De roofofbouw door rijke landen met een grondstoffenverslindende manier van produceren en consumeren leverde ontvlambare

brandstof voor de klimaatramp. Die waarschuwing klinkt een halve eeuw later actueler dan ooit.

Maar het is woekeren om middelen en om aandacht voor een structurele aanpak en niet alleen omdat crisissen deze prioriteiten van de agenda duwen. De agenda van de politiek, op het ritme van verkiezingen, strookt niet met die van de klimaaturgentie, waar beslissingen nu genomen moeten worden.

Het is **code rood** voor de mensheid, zoals het IPCC, het klimaatpanel van de VN, vorig najaar stelde.

Zwitsers zakmes

De manier waarop regeringen omspringen met het budget voor ontwikkelingssamenwerking legt dit spanningsveld bloot tussen de behoefte aan een structureel antwoord en de neiging om in de feiten te blijven hangen in crisisoplossingen. Ontwikkelingssamenwerking (ODA) is een hefboom voor onderwijs, gezondheidszorg, voedselzekerheid en sociale bescherming, dingen waar iedereen recht op heeft. Eén manier – naast een eerlijk handelsbeleid, faire belastingen, herverdeling van de macht – om rechtvaardigheid vorm te geven in plaats van liefdadigheid te serveren.

Maar ook ontwikkelingssamenwerking wordt meegesleurd in de kortetermijnlogica van het crisisbeheer. Official Development Aid (ODA) functioneert vandaag al te vaak als een Zwitsers zakmes, waar naargelang de crisis een ander hulpmiddel uit opengetrokken wordt. Het volstaat te kijken naar het aandeel van humanitaire middelen in ontwikkelingssamenwerking de laatste twee decennia. Dat ging globaal van 5 procent in de jaren negentig van de vorige eeuw naar 23 procent in 2019. Een ontwikkelingssamenwerking in permanente crisismodus kan geen toekomstgericht structureel beleidsinstrument zijn. Zo blijkt dat de reactie op COVID-19 een negatieve impact heeft gehad op de uitgaven van rijke OESO-landen voor het recht op onderwijs in economisch armere landen. Deze stabiliseerden en daalden zelfs licht, terwijl de noden alleen maar toegenomen zijn.

Ook België verdriedubbelde quasi op 10 jaar tijd het aandeel van haar humanitaire samenwerking binnen de totale officiële ontwikkelingssamenwerking van het departement. Van 6,1% in 2009 tot 17,8% in 2020. Gezien de noden is het goed dat België in absolute cijfers de humanitaire samenwerking laat toenemen. Als het brandt, moet er immers geblust worden. Maar gezien de totale Belgische officiële ontwikkelingssamenwerking niet is toegenomen, is er het risico dat ontwikkelingssamenwerking het crisismanagement steeds minder vaak overstijgt. Dit evenwicht moet bewaakt worden en ontwikkelingssamenwerking moet ook de ambitie hebben om onrechtvaardigheden structureel aan te pakken.

Terug naar af

Niet alleen moeten broodnodige structurele hervormingen wijken voor kortetermijnoplossingen, deze lapmiddelen ondergraven ook nog eens die lange-termijnoplossingen die wel in de sporen stonden. Met de ambitieuze Green Deal trok de Europese Unie voluit de kaart van de transitie naar een klimaat-neutrale samenleving in 2050. Hoewel het plan nog te veel vertrouwt op oude recepten, zoals de onrechtvaardige extractie van metalen en mineralen in tal van regio's, geeft de Green Deal wel een duidelijke marsrichting aan.

En toen viel Rusland Oekraïne binnen. De energieprijzen stonden voor de oorlog al onder druk, maar sindsdien is energie voor steeds meer gezinnen steeds meer onbetaalbaar geworden. Rusland zet

energie in als oorlogswapen, met niet alleen explorerende energiefacturen als gevolg maar in het kielzog ook stijgende voedselprijzen, oplopende inflatie en nog meer stijgende prijzen.

Crisissen kunnen echter ook kansen zijn om structurele veranderingen versneld door te drijven.

Verschillende Europese lidstaten grijpen terug naar steenkool, de vuilste fossiele brandstof, om het verlies aan Russisch gas te compenseren. Nieuwe infrastructuurwerken voor vloeibaar aardgas worden aangelegd. Plannen voor duurzame landbouwhervormingen gaan terug de koelkast in. De afhankelijkheid van Rusland is het ultieme argument om massaal te investeren in energiebesparing en hernieuwbare energie, maar om de hoge brandstofprijzen te tackelen vloeien er tegelijk extra subsidies naar de fossiele brandstoffen die moeten uitdoven.

Nochtans is uitstel geen optie meer. Tipping points naderen tegen een ijzingwekkende snelheid. Het grote smelten, waardoor de zeespiegel tot dertien meter kan stijgen, is begonnen. Delen van het Amazoneregenwoud stoten nu al meer CO2 uit dan ze opslaan. Het is code rood voor de mensheid, zoals het IPCC, het klimaatpanel van de VN, vorig najaar stelde.

Toekomstgericht leiderschap

Crisissen kunnen echter ook kansen zijn om structurele veranderingen versneld door te drijven. Tijdens de pandemie hebben we gezien hoe alles plots vloeibaar kan worden, hoe beleidsmakers daadkracht kunnen tonen en middelen kunnen vrijmaken als de sense of urgency er is. Ook de energiecrisis noopt tot doortastende maatregelen. Die urgente aandacht moet in één richting: snel en drastisch de CO2-uitstoot verminderen, minder en anders consumeren van energie en materialen, fossiele brandstoffen laten uitdoven en de biodiversiteit beschermen op een manier die niet ten koste gaat van mensenrechten.

De Europese Green Deal draagt de kiemen daarvoor in zich. Maar er is meer nodig: meer ambitie, meer geld, meer sociale rechtvaardigheid, meer afstemming op de rest van het Europese beleid, meer internationale samenwerking. We moeten vooral de klimaatcrisis behandelen als de systeemcrisis die ze is. Het klimaatbeleid mag de fouten uit het verleden niet herhalen. Onze economie moet af van een model dat gebaseerd is op de wedloop naar overconsumptie, overproductie en kortetermijnwinst en evolueren naar één dat verenigbaar is met de mensenrechten voor iedereen binnen de planetaire grenzen. Een nieuwe grondstoffenrush door enkel in te zetten op technologische maatregelen is geen duurzame oplossing. Evenmin is het een optie om massaal subsidies en investeringen te blijven pompen in fossiele brandstoffen. Banken en overheden die zich werkelijk achter het Klimaatakkoord van

Parijs scharen investeren geen cent meer in alles wat met die nieuwe ontginning te maken heeft. Dat is vooral een kwestie van keuzes maken die tegen de status quo durven ingaan.

Onze economie moet af van een model dat gebaseerd is op de wedloop naar overconsumptie, overproductie en kortetermijnwinst en evolueren naar één dat verenigbaar is met de mensenrechten voor iedereen binnen de planetaire grenzen.

Om daar te geraken zullen diegenen die vandaag disproportioneel zwaar wegen bij het uitzetten van de koers, aan macht moeten inboeten. De buitensporige invloed van de fossiele industrie die het klimaatbeleid vertraagt, moet aan banden, door ze te reguleren en door de parallelle rechtssystemen die bedrijven disproportionele macht geven tegenover overheden af te schaffen. Degenen die vandaag en morgen het hardst getroffen worden door de klimaatverandering, worden nu het minst gehoord: lage-inkomenslanden, inheemse volkeren, eilandstaten die dreigen verzwolgen te worden door de oceaan, vrouwen, middenveldorganisaties en activisten.

Internationale samenwerking moet ruimte geven aan hun kennis en expertise, en hun eisen niet wegzet-

Solidaire hefboomen

Er zijn geen wonderen nodig, maar bovenal politieke wil die we creëren door druk van onderuit.

ten als minderwaardig, omdat ze ingaan tegen de dominante analyse. Zij moeten betrokken worden bij het uitstippelen en realiseren van een internationaal rechtvaardige en solidaire transitie. Zo identificeren we blinde vlekken en maken we werk van structureel beleid. Inspiratie te over: inheemse vrouwen staan op de frontlinie tegen winningsindustrieën en schuiven eigen oplossingen naar voren in gebieden als innovatie, afval en energie. Lokale boeren tonen alternatieven op schadelijke landbouwpraktijken via agro-ecologie.

Het besef is er dat de prijs die we betalen voor kortetermijnoplossingen, in financiële, in economische en menselijke termen, te hoog is. Tegelijkertijd liggen de langetermijnoplossingen op tafel. Het geldt om ze

Niet alleen moeten broodnodige structurele hervormingen wijken voor korte-termijnoplossingen, deze lapmiddelen ondergraven ook nog eens die langetermijnoplossingen die wel in de sporen stonden.

te bekostigen is er eveneens. Er zijn geen wonderen nodig, maar bovenal politieke wil die we creëren door druk van onderuit. Druk die duidelijk maakt dat we richting een economisch model moeten dat rekening houdt met de grenzen van de planeet en ongelijkheid bij de kern aanpakt.

1

Ontwikkelingssamenwerking meer dan crisismanagement, met meer aandacht in beleid en middelen voor structurele maatregelen waaronder het garanderen van publieke diensten als onderwijs, gezondheidszorg, voedselzekerheid en sociale bescherming.

2

Klimaatbeleid is meer dan een rekensom van emissies. Maak werk van een energie-én grondstofarme rechtvaardige transitie die niemand achterlaat, door te investeren in grootschalige renovatie van kwetsbare wijken, kwalitatief en toegankelijk openbaar vervoer en circulaire strategieën.

3

Financiering in lijn met de doelen van klimaatbeleid door een beleid van desinvestering van publieke middelen uit fossiele brandstoffen en de regulering van de private sector.

4

Het democratisch gehalte van de besluitvorming over klimaatbeleid op alle niveaus versterken door de overmatige invloed van bedrijven op het beleid in te perken, de inspraak van lagere inkomenslanden, middenveldorganisaties, vrouwen en inheemse groepen te versterken en het erkennen van lokale en inheemse kennis.

Is de groene energiefactuur echt te hoog?

Terwijl energieprijzen overal de hoogte in gejaagd worden, beweren tegenstanders dat het klimaatbeleid minder prioritair is. Te duur klinkt het. Nochtans beloofden België en vele andere landen tijdens de klimaatop in Parijs om tegen 2050 volledig energieneutraal te zijn. Hoe zit de vork nu in de steel? Karl Burkart van mediabedrijf Climate & Capital Media licht het toe.

Karl Burkart

- 1993 architect met focus op duurzaamheid (University of Oregon)
- Voormalig directeur innovatie & media bij de Leonardo DiCaprio Foundation
- Sinds 2019 adjunct-directeur One Earth
- Auteur bij Climate and Capital Media

Tegen 2050 moeten we volgens internationale afspraken klimaatneutraal zijn. Worden de kosten van die operatie opgeblazen?

Het internationale consultancybureau McKinsey haalde onlangs de krantenkoppen met zijn conclusie dat het prijskaartje voor de netto-nuluitstoot tegen 2050 maar liefst 9.200 miljard dollar bedraagt. Die schatting is enorm overdreven. De onderzoekers bundelen een groot aantal verschillende soorten investeringen voor alle duurzame ontwikkelingsdoelen, zoals industrie, landbouw, bosbeheer, en landgebruik, niet alleen de energietransitie. Bovendien brengen ze de fossiele kosten die wegvallen niet in mindering. Het Institute of New Economic Thinking in Oxford berekende recent dat de besparing door

de energietransitie kan oplopen tot 2.600 miljard dollar. Tot slot focust McKinsey op investeringen in dure, onbewezen technologieën zoals ondergrondse CO2-opslag om fossiele brandstoffen zogezegd klimaatneutraal te maken. Ook dat duwt de rekening onnodig de hoogte in.

Ligt de échte factuur voor de energietransitie dan lager?

Beduidend lager. Volgens het One Earth Climate Model kijken we eerder aan tegen ongeveer 1.500 miljard dollar per jaar aan netto-investeringen om over te stappen op honderd procent hernieuwbare energie. We gaven in 2019-2020 jaarlijks al gemiddeld 580 miljard dollar uit om broeikasgassen in te perken, dus extra investeringen op de meest cruciale gebieden zouden minder dan 1.000 miljard per jaar bedragen.

Wat kost business as usual in vergelijking daarmee?

Fossiele brandstoffen zijn erg duur. Het energiesysteem berust op abnormale winsten die veel verder gaan dan de normale kosten of uitgaven, zoals de extra winsten die oliemaatschappijen maken wanneer de olieprijs hoog zijn. Met alle die overwinsten samen kom je jaarlijks al aan 2000 miljard dollar.

Dat systeem is ook ongelooflijk kwetsbaar voor schokken zoals de oorlog in Oekraïne. Die schokken zijn ontzettend duur om te beheersen. Bovendien zijn er de enorme kosten van fossiele brandstoffen

voor de volksgezondheid, met olielekken maar ook ziekten en sterfte door de dagelijkse vervuiling. Volgens een recent rapport lopen de extra gezondheidskosten alleen al voor de VS op tot meer dan 800 miljard dollar per jaar. Het IMF berekende dat de sector van de fossiele brandstoffen functioneert op een infuus van 5,9 biljoen dollar per jaar aan directe en indirecte subsidies van de belastingbetaler. Dan is 1,5 biljoen dollar voor schone energie een heel goede deal.

Waarom blijft de focus dan liggen op de extra kosten van de energietransitie, zonder rekening te houden met de schade die fossiele brandstoffen vandaag al aanrichten?

Omdat regeringen de twee niet samenleggen. Het Internationaal Energieagentschap, dé referentie voor regeringen, kijkt alleen naar de initiële voorafgaande kosten van hernieuwbare energie, hoewel de return on investment in sommige gevallen investeringen net kosten-negatief kan maken!

De meeste geïntegreerde evaluatiemodellen gaan er immers nog steeds vanuit dat ons huidige, fossiele energiesysteem een blijver is. Ze houden daardoor geen rekening met de drastische kostendaling van hernieuwbare energie en haar positieve effecten op economie en volksgezondheid. De machtige fossiele lobby houdt politici op olie en gas gefocust. Maar het omslagpunt komt steeds dichterbij, hernieuwbare energie wordt een no-brainer, ook om

economische redenen. Door investeringen van de Chinese regering verviervoudigde de wereldwijde offshore windenergie in één jaar. Dat maakt andere wereldmachten nerveus. Wie kan concurreren met een land dat vrijwel gratis energie heeft die niet door anderen kan worden verstoord?

Is de 2050-deadline om klimaatneutraal te zijn nog haalbaar?

Honderd procent hernieuwbare energie is een goedkopere én efficiëntere manier om tegen 2050, samen met koolstofverwijdering door herbebossing en ecosysteemherstel, tot een netto-nuluitstoot te komen. Daarvoor zijn natuurlijk infrastructuuradaptaties nodig, maar die zijn al ingezet. Hoogspanningslijnen, slimme netwerktechnologieën en

geavanceerde opslagsystemen voor nutsvoorzieningen maken de klimaatneutrale ambitie volkomen haalbaar. Zelfs bij een gemiddelde temperatuurstijging wereldwijd van maar 1,3°C, zullen grote steden zware klappen krijgen. Naar alle waarschijnlijkheid dwingen de daaropvolgende politieke schokgolven nieuwe leiders om fossiele brandstoffen los te laten.

Ziet u in de toekomst meer landen op hernieuwbare energie inzetten?

Het tempo zal drastisch omhooggaan. Weinig mensen weten dat in de VS, een land dat aantoonbaar een oliestaat is, in april van dit jaar ruwweg de helft van de totale energiebehoefte door schone energie werd gedekt. Dat gebeurde zonder aanzienlijke investeringen in een moderner energieleveringsstelsel. Het proces is dus al ingezet. Naarmate de infrastructuur verbetert en de decentrale energieproductie op gang komt, zullen grote en kleine regeringen inzien dat de overgang naar hernieuwbare energiebronnen enorme economische voordelen oplevert.

Welke voordelen kunnen landen het meest over de streep halen?

Landen die het snelst overstappen plukken de meeste vruchten, met een nettotoename van werkgelegenheid op de lange termijn en stabielere energiemarkten. Plattelandsgebieden waar nu geen sprake is van netaansluitingen kunnen ook vooruitgang boeken met een snelle en goedkope toegang tot energie. Maar denk ook aan de klimaat- en

gezondheidseffecten: minder olielekken en verontreinigd water door boringen, minder doden door slechte luchtkwaliteit en een veiliger en gezonder klimaat met minder risico op milieurampen. De race is al begonnen. Naarmate we de covidpandemie en de Russische invasie achter ons laten, zal het concurrentie-instinct beginnen te spelen.

Cruciale vraag: hoe maken we die transitie sociaal rechtvaardig?

Ten eerste moeten de hoge-inkomenslanden hun belofte nakomen om 100 miljard dollar per jaar uit te trekken voor steun aan de lage-inkomenslanden. Hierbij moet voorrang gegeven worden aan de meest kwetsbare landen die nu te lijden hebben onder de schade van de historische vervuiling door de OESO-landen. Echter, deze lage-inkomenslanden moeten voorrang kunnen geven aan hernieuwbare energiebronnen en duurzame infrastructuur. Helaas zien we veel voorbeelden van internationale financiële instellingen (IFI's) die projecten met fossiele brandstoffen blijven doordrukken. Op die manier worden deze lage-inkomenslanden net meer opgezadeld met milieuvervuiling en schulden.

Uit een recente analyse van Friends of the Earth blijkt dat de Verenigde Staten de afgelopen tien jaar meer dan 44 miljard dollar heeft uitgegeven aan buitenlandse projecten die fossiele brandstoffen bevorderen. Bovendien stellen de IFI's ongeveer 3 miljard dollar per jaar ter beschikking voor nieuwe infrastructuur voor fossiele brandstoffen in opkomende economieën. Dit alles is niet bepaald een toon-

beeld van een sociaal rechtvaardige klimaattransitie. Het zou voor lage-inkomenslanden veel veiliger en sneller zijn om onmiddellijk projecten voor hernieuwbare energie te ontwikkelen. Maar het tegendeel is nu het geval: deze landen krijgen goedkope leningen om de exploitatie van fossiele brandstoffen verder te zetten, wat op termijn enkel meer economische –en milieulast genereert.

De hoge-inkomenslanden moeten hun belofte nakomen om 100 miljard dollar per jaar uit te trekken voor steun aan de lage-inkomenslanden. Hierbij moet voorrang gegeven worden aan de meest kwetsbare landen die nu te lijden hebben onder de schade van de historische vervuiling door de OESO-landen.

Het obscure verdrag dat de energietransitie gijzelt.

Er is een duidelijke mismatch tussen het beleid dat nodig is om de klimaatcrisis tegen te gaan en de systemen die vandaag in voege zijn. Nergens wordt die kloof duidelijker dan bij het Energy Charter Treaty, een miskleun van een verdrag dat maar niet wordt stopgezet.

2,4 miljard euro, dat is het astronomische bedrag dat de Duitse energiereuzen Uniper en RWE van de Nederlandse staat vorderen. Beide bedrijven willen een schadevergoeding bekomen voor de winsten die ze mislopen nu Nederland – terecht – besliste om vervuilende steenkoolcentrales tegen 2030 te sluiten.

Dat verhaal van een fossiel bedrijf dat een overheid met schadeclaims afstraft omdat ze werk wil maken van een groener energiebeleid komt helaas voortdurend voor. Italië kreeg af te rekenen met een claim van 260 miljoen euro toen het land boringen langs de Adriatische kust verbood; Slovenië zit in hetzelfde schuitje omdat het fracking (diepe grondboringen naar schaliegas) aan banden legde. In de VS loopt een schadeclaim van 15 miljard dollar nadat president Joe Biden een pijplijn geschrapt had. Die enorme bedragen zijn het gevolg van het Energy

Charter Treaty (ECT), een – nagenoeg onbekend – verdrag met een enorme impact op onze toekomst. Wat in 1994 een economisch vehikel was om de stabiliteit van de energiesector te beschermen, groeide uit tot een complex kluwen dat de tegenstanders in de strijd voor klimaatrechtvaardigheid in de kaart speelt.

Torpedo voor klimaatplannen

Het ECT functioneert vandaag immers als een welgemikte torpedo van de fossiele industrie. Via het verdrag hebben energiebedrijven de mogelijkheid om miljoenenclaims in te stellen via private arbitragebanken voor verloren (toekomstige) winsten. Het doel bij uitstek? De klimaatplannen van lidstaten dwarsbomen en hun eigen belangen veiligstellen. Eind 2021 was er volgens internationaal onderzoek al sprake van minstens 231 rechtszaken waarin fossiele investeerders regeringen aanklaagden. We-

reldwijd zouden de kosten van de potentiële schadeclaims die overheden aan de fossiele industrie moeten betalen oplopen tot maar liefst 1,3 biljoen euro, beduidend meer dan wat Europa het komende decennium in de Green Deal plant te investeren. De angst voor enorme schadeclaims vormt een grote drempel voor overheden om broodnodige klimaat-

Dit systeem gijzelt de energietransitie. Opstappen is de enige uitweg.

maatregelen te nemen. Die kost treft landen in meer kwetsbare posities, zoals lage inkomenslanden, proportioneel nog harder. Dat terwijl de crisis nog nooit zo voelbaar was. Kostbare klimaatmiddelen die moeten worden ingezet om de ambitieuze doelen te halen en kwetsbare landen te ondersteunen, verdwijnen in de zakken van de fossiele industrie die nota bene de crisis veroorzaakte.

Fossiel uit het verleden

Hoewel het VN-klimaatpanel (IPCC) zwart-op-wit verklaarde dat het ECT niet strookt met het klimaatkkoord van Parijs, bleek hervormen onmogelijk te zijn. Maar liefst vijftien onderhandelingsrondes om het verdrag in lijn te brengen met de tijdsgeest leverden amper iets op. Landen met grote fossiele belangen, zoals Kazachstan en Japan liggen dwars. Met succes, iedere aanpassing aan het verdrag moet immers unaniem worden goedgekeurd. Daarom is opstappen de enige uitweg. Op die nagelhamert 11.11.11 al lange tijd samen met andere organisaties, klimaatwetenschappers en activisten. Er verschenen al talloze studies, open brieven en artikels om het systeem dat de energietransitie gijzelt achterwege te laten. Eveneens met succes. In de eerste helft van 2022 lanceerden Nederland, Spanje, Frankrijk, Duitsland én Polen formeel de oproep om uit het Energy Charter Treaty te stappen. Italië hield het in 2016 al voor bekeken. België nam nog steeds geen formeel standpunt in.

Probioma: evenwicht tussen landbouw en natuur herstellen

De blinde winstdrang van industriële landbouw maakt de planeet kapot. Stikstof van megastallen sloopt de natuur. Om exportgewassen te telen worden tropische bossen platgebrand en watervoorraden leeggezogen. De gevolgen van deze aanslag – vervuiling, minder CO2-opname, droogte – vuren de klimaatverandering aan. Boeren, die steeds meer moeten produceren tegen steeds lagere prijzen, en consumenten die hun keuzes bepaald zien door enkele spelers, zijn er de dupe van.

landbouwsysteem. Dit model gaat uit van het idee dat mens en natuur samenhangen en in evenwicht moeten zijn, opdat beiden bloeien. Het betekent investeren in boeren die produceren voor de lokale markt. Het betekent een productie stimuleren van gezond, betaalbaar en gevarieerd voedsel, met technieken die de mosterd halen bij traditionele kennis over hoe je grond vruchtbaar houdt en ongedierte bestrijdt.

Probioma, dat samenwerkt met 11.11.11 en BOS+, promoot agro-ecologie bij lokale gemeenschappen met teams op het terrein die boeren ondersteunen om in hun productie opnieuw aan te knopen bij een duurzamere landbouwtraditie en om te schakelen naar agro-ecologische landbouw. Ze doen dat met vormingen over duurzame technieken en met de levering van traditioneel zaaigoed, weg van de genetisch gewijzigde zaaigoed.

Via samenwerking met wetenschappelijke experts en academici doet Probioma aan onderzoek, bijvoorbeeld naar de werking van micro-organismen om bodemarmoede tegen te gaan, naar verbeterd zaaigoed, efficiënte natuurlijke bestrijdingsmiddelen. Het legt zo het fundament voor een agro-ecologisch beleid voor de overheid. De ngo zoekt bondgenoten bij de publieke opinie door mensen bewust te maken van de voordelen van deze vorm van landbouw voor hun inkomen, voor hun gezondheid, voor hun leefomgeving. Probioma toont de schadelijke impact van het industriële model en ontmaskert beleidsmakers die rijden voor de industriële landbouw die hun levenskwaliteit aantast. Deze beleidsmakers probeert Probioma via lobbywerk en acties te overtuigen om samen met de boeren te kiezen voor een ander model dat niet leidt tot een onleefbaar Boliviaë.

Dit model stumuleert gezond, betaalbaar en gevarieerd voedsel, met technieken over hoe je grond vruchtbaar houdt en ongedierte bestrijdt.

In Boliviaë ijvert Probioma voor een alternatief voor deze kaalslag: een agro-ecologisch voedsel- en

Zwarte olifanten de kamer uitjagen

Wie had dat kunnen denken? Wie had verwacht dat vier gelijktijdige grote crisissen onze planeet onder hoogspanning zouden zetten? Verdwaasd kijken Europeanen om zich heen naar de wereld die ze dachten te kennen. Oorlog op hun continent, met de sluimerende dreiging van escalatie; de naweeën van een ongeziene gezondheids-crisis; op hol geslagen energie- en voedselprijzen die hun zekerheden wegvreten; en een ongemeen droge en hete zomer die – na de zondvloed van vorige zomer – de laatste restanten van twijfel over de klimaatverandering doet verschrompelen. Vijftien jaar geleden beschreef wetenschapper en auteur Nassim Nicholas Taleb het fenomeen

van de Black Swan, een onverwachte en extreme gebeurtenis met grote gevolgen, die de heersende consensus onderuithaalt en die mensen achteraf via simplistische verklaringen proberen weg te redeneren. Ook vandaag is het vechten tegen de menselijke neiging om dit alles weg te zetten als een onverwachte samenloop van omstandigheden, zodat ze na de acute dreiging zo snel mogelijk weer kunnen overgaan tot de orde van de dag.

Maar de crisissen die ons momenteel overspoelen, zijn helemaal niet zo onvoorspelbaar als ze lijken. Eerder dan zwarte zwanen die plots neerstrijken, zijn ze een kudde zwarte olifanten – een term van de

investeerder en milieuactivist Adam Sweidan. Net als de spreekwoordelijke olifant waren ze er altijd al. Dat ze het status quo zouden ontwrichten, was geweten, dat zag je gewoon, met zo'n tientonner in de kamer. Maar we doen nu alsof we niet wisten dat deze olifanten zich op termijn zouden ontpoppen tot zwarte zwanen, en we deden te weinig voor het zover was.

We sluiten bovendien de ogen voor wat deze crisissen – de klimaatcrisis voorop – betekenen voor de rest van de wereld. Europa plooit zich terug op zichzelf en probeert de schade zoveel mogelijk te beperken, of af te wentelen op andere, meer kwetsbare landen. Bestaande ongelijkheden en kwetsbaarheden worden vergroot, met het risico op nieuwe crisissen. Die toestand is bijzonder ernstig in grote delen van de wereld, toch is er van urgentie en verregaande wereldwijde samenwerking en solidariteit nauwelijks sprake. Het internationale governancestelsel dat de multilaterale aanpak in goede banen moet leiden, blijkt te zwak in het licht van de uitdagingen die voorliggen.

Om deze op hol geslagen kudde zwarte olifanten tot stilstand te brengen, moeten we fundamentele keuzes maken, die onze financiële, economische en institutionele architectuur op een andere manier vormgeven. Om rechtvaardigheid te creëren voor de verliezers van ons huidige systeem, maar ook uit zelfbehoud. Dat besef is bij de beschermers van onze natuur, ook die van olifanten, al veel langer doorgedrongen. Elke euro die gaat naar de bescherming van ecosystemen, verdient zich dubbel terug.

De crisissen die ons momenteel overspoelen, zijn helemaal niet zo onvoorspelbaar. Dat ze het status quo zouden ontwrichten, zag je gewoon, met zo'n tientonner in de kamer.

De broodnodige klimaatfinanciering, die de huidige schade moet vergoeden en erger moet voorkomen, is niet alleen een investering in de kwetsbare landen in de frontlijn van een opwarmende aarde. Het is een investering in onszelf, in onze toekomst en in onze overlevingskansen. Investeren in een betere wereld is geen idealisme, het is een noodzaak. Ons lot is onlosmakelijk verbonden met landen, gemeenschappen en mensen in de rest van de wereld.

Om deze op hol geslagen kudde zwarte olifanten tot stilstand te brengen, moeten we fundamentele keuzes maken. Om rechtvaardigheid te creëren, maar ook uit zelfbehoud.

We moeten daarom blijven kiezen voor internationale solidariteit in een sterkere internationale architectuur met een steviger mandaat dat ambitieuze akkoorden kan afdwingen. We moeten de middelen zo herverdelen dat de ongelijkheid niet groter wordt – beter nog: dat de kloof verkleint – en macht herverdelen, zodat we meer luisteren naar die landen en mensen die de impact van deze crisissen het hardst voelen, én die oplossingen hebben die de pensée unique doorbreken.

We kunnen daarom ook niet anders dan de strijd aangaan tegen desinformatie, die een krachtvolle aanpak in de weg staat. De botsing van ideeën is essentieel om een weg te vinden uit deze crisissen,

maar we kunnen dit debat alleen correct voeren op basis van gedeelde feiten. Het doorprikken van sociale-mediabubbels, het ontmaskeren van bewust-leugens: zonder deze strijd tegen desinformatie verschaalt onze democratie.

Sommigen durven te suggereren dat die democratie eigenlijk het probleem is. Dat een meer technocratische of zelfs – ondenkbaar een decennium geleden – een meer autocratische leiding deze uitdagingen het best de baas kan. De complexiteit van deze crisissen vraagt een veellagig antwoord, dat alleen te vinden is in een échte democratie met ruimte voor een veelheid aan stemmen. Met een politiek leiderschap dat durft te denken op de lange termijn, moeilijke beslissingen durft nemen en het waarom ervan uitleggen, en dat de overheid niet ziet als een last waar zoveel mogelijk op beknibbeld moeten worden, maar als een hefboom voor verandering. Met private economische actoren die beseffen dat ook zij hun verantwoordelijkheid moeten nemen, en dat ook doen.

En bovenal met een krachtig en kritisch middenveld op lokaal, nationaal en internationaal vlak, waar nieuwe ideeën broeien, waar draagvlak wordt gebouwd en inspirerende praktijken ontstaan. Talrijke initiatieven wijzen van onderuit de weg naar echte internationale solidariteit en roepen beleidsmakers ter verantwoording. We weten dat verandering jaren van masseren, sleuren en schreeuwen vergt, een lange mars van vele duizenden organisaties en activen die blijven hameren op dezelfde boodschap. Organisaties die burgers informeren en meetrokken

in de strijd, die politici beïnvloeden, inspireren en onder druk zetten met hun alternatieven voor business as usual. Wij geven nooit op. En we zijn met steeds meer. En we dagen samen het status quo steeds luider uit.

Investeren in een betere wereld is geen idealisme, het is een noodzaak. Ons lot is onlosmakelijk verbonden met elkaar.

Hoor je ze ook? De kudde zwarte olifanten die op hol slaan over onze planeet? De opwarming van de aarde, met honger en ziekte tot gevolg, de ontbossing, de verzuring van de oceanen, de massale uitsterving van soorten, de uitputting van onze planeet. De vele mensen die hierdoor niet rondkomen, wiens mensenrechten onder druk komen te staan en soms moeten migreren. Zolang we de kudde negeren, hollen we van crisis naar crisis. De middelen zijn er, de kennis is er, de mensen zijn er. Wat we niet hebben, is de politieke wil om radicaal te kiezen voor een structurele aanpak van deze crisissen aan de bron.

In een tijdperk waarin grote veranderingen nodig zijn, kan alleen die politieke moed de olifanten de kamer uitjagen.

Els Hertogen

Directeur 11.11.11

**Koepel van
Internationale Solidariteit
11.11.11 vzw**

11.be